

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет дошкільної і початкової освіти
Кафедра дошкільної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

з теми

**СИСТЕМА РОБОТИ З ВІММЕЛЬБУХАМИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ**

Студентки: 2 курсу МДПЛЗ групи

Галузі знань: 01 Педагогічна освіта

Спеціальності: 012 Дошкільна освіта

Деснової Ірини Сергіївни

Науковий керівник: доцент, канд. пед. наук Барановська І.Г.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: _____ ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ	7
1.1. Проблема розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку в психолого-педагогічній літературі.....	7
1.2. Психолого-педагогічні особливості розвитку діалогічного мовлення у дітей раннього віку.....	16
1.3. Запровадження системи роботи з віммельбухами як засобу розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку	26
РОЗДІЛ 2. ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ РОБОТИ З ВІММЕЛЬБУХАМИ У ПРАКТИКУ РОЗВИНЕНОСТІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ... ..	40
2.1. Опис експериментального дослідження.....	40
2.2. Дослідження рівнів розвиненості діалогічного мовлення дітей раннього віку (за результатами констатувального експерименту).....	51
2.3. Обґрунтування педагогічних умов розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку за допомогою віммельбухів.....	65
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Дитина від народження живе у соціальному світі, взаємодіє з іншими людьми. Діалог як форма усного мовлення забезпечує процес комунікативної взаємодії суб'єктів спілкування. Діалогічне мовлення є найбільш простою та природною формою мовлення, що виникає у безпосередньому спілкуванні двох або декількох осіб та складається переважно з реплік.

У наукових бібліографічних джерелах досить широко представлено різноаспектні дослідження діалогічного мовлення, що розглядають структуру, мовні засоби діалогу, стратегії поведінки учасників діалогу. Дослідженню діалогічного мовлення приділяли увагу А. Богуш, І. Борецько, Н. Гавриш, Т. Кравченко, Л. Калмикова, Т. Піроженко, О. Полєвікова та інші.

У ранньому віці мовлення дітей розвивається швидкими темпами і в таких напрямках: розуміння мовлення дорослих, оволодіння словником, удосконалення звуковимови, засвоєння граматичної будови мовлення, розвиток діалогічного мовлення. Засвоєння мовлення виступає якісно новим процесом у пізнавальній діяльності дитини.

В останні роки з'явилися роботи, присвячені дослідженню діалогічного мовлення у ранньому онтогенезі (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горбунова, В. Кисличенко, К. Крутій, С. Платонова та інші). Інтерес до особливостей розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку обумовлено складністю ієрархічної послідовності дитячого мовлення на різних вікових етапах.

Розвиток діалогічного мовлення дітей раннього віку є однією із значущих проблем сучасної дошкільної освіти, що відображена у таких нормативних документах, як-от: Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти», комплексна освітня програма для дітей раннього та перед шкільного віку «Стежинки у всесвіт» та іншими нормативними документами.

Віковий період від одного до трьох років зазначається багатьма науковцями (Л. Виготський, Н. Коб (N. Cobb), Дж. Дейсі (J. Dasey) та інші) як сенситивний період у розвитку всіх структур та функцій мовленнєвої діяльності. Особливості мовленнєвого розвитку дітей раннього віку висвітлюються у широкому спектрі наукових публікацій: А. Богуш, Н. Горбунової, В. Кисличенко, К. Крутій, С. Платонової, О. Саприкіної та інших науковців. Саме якість мовленнєвого розвитку дитини раннього віку, є головним показником успішності дитини у пізнавальній, ігровій, комунікативній діяльності та має вагоме значення для мовленнєвого розвитку на наступних вікових етапах.

Починаючи з раннього дитинства, малюк вступає у різноманітні відношення з оточуючими людьми. У спілкуванні з близькими людьми створюються передумови для інтенсивного розвитку мовлення. Опанування діалогічним мовленням виступає провідним завданням мовленнєвого розвитку в дітей раннього віку. Якість діалогічного мовлення дітей раннього віку обумовлюється низкою чинників, а саме: особливості мовленнєвого середовища у якому зростає малюк, соціального оточення, сімейного благополуччя, індивідуальних особливостей мовленнєвого розвитку дитини, її пізнавальної активності тощо. Проте провідним чинником у розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку є залучення дорослим дитини до діалогу. Завдяки комунікації з дорослим мовлення дитини поступово стає провідним засобом спілкування. Отже, спілкування з дорослим відіграє вирішальне значення у розвитку мовлення дітей раннього віку.

В останні роки все більшої популярності в Україні набуває книга віммельбух, країною походження якої є Німеччина. Віммельбух являє собою велику за форматом книгу на цупкому папері, яка не містить ніякого тексту, попередніх матеріалів та окремих слів. Не нав'язуючи сюжет, книга віммельбух надає дитині можливість створити власну історію, використовуючи багатий матеріал кожної ілюстрації. Розвивальний потенціал книжок віммельбухів досліджували такі вчені як А. Бессараб, Н. Дерев'янка, А. Єфремова,

І. Лобачова, Л. Пономаренко та інші. Проте застосування книжок віммельбухів у розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку залишається недостатньо дослідженим.

Дослідження бібліографічних джерел щодо застосування книжок віммельбухів у розвитку мовлення дітей раннього віку підтверджує існування суперечностей між класичними технологіями розвитку мовлення дітей раннього віку та потребою у нових інструментах, що відповідають сучасним умовам життя; індивідуальними мінливими потребами кожного малюка і консервативністю освітнього процесу, зорієнтованого переважно на дітей із низьким та середнім рівнями мовленнєвого розвитку; потребою вихователя в оновленні лінгводидактичних знань, інтересом до передового педагогічного досвіду, з одного боку, й відсутністю досліджень щодо застосування віммельбухів як засобу розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку з іншого. Актуальність дослідження, соціальна значущість і недостатнє його науково-теоретичне обґрунтування зумовили вибір теми нашого дослідження **«Система роботи з віммельбухами як засіб розвитку діалогічного мовлення в дітей раннього віку»**.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні шляхів розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку створенням системи роботи з віммельбухами.

Об'єкт дослідження – розвиток мовлення дітей раннього віку.

Предмет дослідження – розвиток діалогічного мовлення дітей раннього віку шляхом побудови системи роботи з віммельбухами.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання** дослідження:

- 1) проаналізувати проблему розвитку діалогічного мовлення дітей у науковій літературі;
- 2) обґрунтувати використання книжок віммельбухів у розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку;
- 3) здійснити діагностику рівнів розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку;

4) обґрунтувати педагогічні умови розвитку діалогічного мовлення дітей раннього віку за допомогою віммельбухів.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, систематизація, класифікація, порівняння, узагальнення (опрацювання теоретичних джерел із проблеми, опис процесу дослідження та узагальнення одержаних результатів) з метою систематизації теоретичних матеріалів з проблеми дослідження; *емпіричні* – педагогічне спостереження, діагностичні ситуації, бесіди з батьками дітей раннього віку, методи обробки та інтерпретація результатів дослідження.

Апробація результатів магістерської роботи відбулась на таких конференціях:

Експериментальна база дослідження: дослідницько-експериментальна робота проводилась на базі ЗДО № 20 та ЗДО № 23 міста Вінниця. Дослідженням було охоплено 47 дітей раннього віку віком від півтора до трьох років.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (66 джерел). Загальний обсяг роботи становить 78 сторінки, 1 додаток загальним обсягом 2 сторінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко 2-е вид., випр. Київ: Світич, 2008. 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet> / (дата звернення: 10.11.2022).
3. Балута Г. А. Онтологічні засади мови в комунікативному просторі суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: 09.00.03. Дніпропетровськ, 2001. 20 с.
4. Бахтін М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 2006. 633 с.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с
6. Бессараб А. О., Дерев'янка Н. В., Пономаренко Л. Г. Українські віммельбухи крізь призму форми, змісту, мови. *Науково-виробничий журнал «Слово»*. 2019. № 2. 45-59.
7. Бідун А. Типологічна специфіка артбуку як особливого виду книжкового контенту. *Science and education a new dimension. Humanities and Social Sciences*. 2019. Vol. 7. P. 58-63.
8. Богініч О. Л., Гончаренко А. М., Карпішина В. А. «Зернятко»: Програма розвитку та виховання дитини раннього віку. Київ: ВКТФ «Кобза», 2004. 192 с.
9. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Слово, 2015. 704 с.

10. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово, 2004. 376 с.
11. Брецько І. І., Кравченко Т. М. Діалогічне мовлення – основа для розвитку здібностей міжособистісного спілкування. *International scientific journal*. 2016. № 1. С. 39-42.
12. Вашуленко М. С. Лінгводидактичні орієнтири сучасної початкової мовної освіти в Україні. Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна». 2010. Вип. 50. С. 57-65.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000. / авт. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: Перун, 2004. 1425 с.
14. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч.-метод. посібник. Київ: Шкільний світ, 2006. 120 с.
15. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2007. 373 с.
16. Горбунова Н. В. Особливості лексичної роботи в ранньому та дошкільному віці. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Педагогіка і психологія: збірник статей. Вип. 15 (2). Ялта: РВВ КГУ, 2007. С. 187-197.
17. Гуріна З. В. Психолого-педагогічні умови становлення самостійності у дітей раннього віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2008. 21 с.
18. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38 (2018). С.116-130.
19. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.
20. Денисюк О. В. Виховання дітей раннього віку в сім'ї: за

результатами соціологічного дослідження. *Український соціум*. 2004. № 1 (3). С. 100-105.

21. Деснова І. С. Сім'я як осередок первинного виховання дітей раннього віку. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Педагогіка і психологія: збірник статей. 2013. № 39 (1). С. 239-244.

22. Деснова І. С. Особливості виховання дитини раннього віку в сучасній сім'ї. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Педагогіка і психологія: збірник статей. 2008. № 18 (1). С. 47-52.

23. Деснова І. С. Генезис граматичної будови мови дитини раннього віку. *Мова як чинник формування громадянина України*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 травня 2008 року. Запоріжжя. 2008. С. 158-167.

24. Дзюбак Е. Рік у лісі: для дошкільного та молодшого шкільного віку. Львів: Видавництво старого Лева, 2022. 26 с.

25. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.

26. Енциклопедія діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку. Дайджест 1 / упор. К.Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2006. 152 с.

27. Єфремова А. Вімельбухи як специфічний різновид книжки-картинки. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2017. С. 477-486.

28. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 19.10.2022).

29. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії монографія. Донецьк: ДонНУ, 2006. 338 с.

30. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ: НМЦВО, 2003. 300 с.

31. Кисличенко В. А. Вплив умов сімейного виховання на розвиток

мовлення дитини. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки. Миколаїв: 2008. С. 135-140.

32. Крутій К. Л. Дошкільна лінгводидактика: словник-довідник: понад 600 термінів, понять та назв / упор. А. М. Богуш, К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2014. 200 с.

33. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2-х ч. Частина друга. Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. 284 с.

34. Лазаренко Н.І., Колеснік К.А. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24-28.

35. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень: Автореф. дис.... канд. пед. наук / Н.І. Лазаренко. Київ, 1993. 24 с.

36. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.

37. Маляточко: програма розвитку дітей пренатального та раннього віку / наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. 90 с.

38. Палевків Р. В., Цигипало О. П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 226 с.

39. Піроженко Т. А. Мовлення дитини: психологія мовленнєвих досягнень дитини. Київ: Главник, 2005. 112 с.

40. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с.

41. Платонова С. О. Розвиток мовлення дітей раннього віку з використанням інноваційних технологій у процесі організації життєдіяльності.

Дошкільний навчальний заклад. 2013. № 5. С. 2-15.

42. Полевікова О. Б. Аналіз підходів до розвитку діалогічного мовлення дошкільників. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. № 67. С. 132-139.

43. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с.

44. Психологічний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 672 с.

45. Саприкіна О. В. Методика розвитку активного мовлення дітей третього року життя у процесі художньо-предметної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2008. 123 с.

46. Скрипник Н. І., Хом'як І. М. Лінгвофілософські засади концептуалізації поняття «мовлення». *Publishing House «Baltija Publishing»*. № 4. 2021. С. 89-102.

47. Словник іншомовних слів / укл. С. М. Морозов, Л. М. Шкаралупа. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.

48. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний посібник / Укл. ЛП Вовк, ГД Панченко, ОС Падалка, та ін. К.: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2001. 83 с.

49. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2020. 244 с.

50. Філософський словник соціальних термінів / уклад. В. П. Андрущенко, Т. В. Андрущенко. Київ: Риф, 2005. 669 с.

51. Хартман О. Ю. До вивчення проблеми становлення відповідального батьківства. *Вісник Київського міжнародного університету*: збірник наукових статей. Серія: Психологічні науки. Вип. 11. Київ: КиМУ, 2007. С. 205-213.

52. Хома Т. Поняття мови, мовлення та культури мовлення у науково-лінгвістичній літературі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. № 20. 173-175.

53. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / уклад.

В. Б. Шапар. Харків: Прапор, 2004. 640 с.

54. Brown G., Gillian B., Yule G. *Teaching the spoken language*. 2003. Vol. 2. P. 39-52.

55. Cobb N. J. *The Child: Infants and Children*. Mountain View: Mayfield Publishing Company. 2001. 559 p.

56. Dacey J. S. *Human Development Across the Lifespan*. Boston: McGraw-Hill, 2002. 562 p.

57. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th-28th, (I volume), 341-350

58. Ehrich J. F. Vygotskian Inner Speech and the Reading Process. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*. 2006. Vol. 6. P. 12-25.

59. Hodges B. H., Fowler, C. A. New affordances for language: Distributed, dynamical, and dialogical resources. *Ecological Psychology*, 2010. Vol. 2 (4). 239-253.

60. Honig A. S. Oral language development. *Early Child Development and Care*. 2007. Vol. 6 (7). 581-613.

61. Nataliia Bakhmat, Olena Kolosova, Olena Demchenko, Irina Ivashchenko, Viktoria Strelchuk Application of international scientometric databases in the process of training competitive research and teaching staff: opportunities of Web of Science (WOS), Scopus, Google Scholar. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology* 15th July 2022. Vol.100. No 13. P. 4914-4924.

62. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting // Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. – Rezekne, 2021. – Vol. II. – P. 729- 743.

63. Lingwood J., Lampropoulou S., Bezenac C., Billington J., Rowland C. Children's engagement and caregivers' use of language-boosting strategies during

shared book reading: A mixed methods approach. *Journal of Child Language*. 2022. Vol. 23. doi:10.1017/S0305000922000290

64. Lobachova I. Pedagogical Conditions of Using a Wimmelbuch at English Lessons at Primary School. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2017. № 5. С. 246-255.

65. Lobachova I. The Methodological Aspect of Using Associated Exercises for Working with Wimmelbuch at English Lessons in Primary School. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2018. № 7. С. 119-126.

66. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice*, 2022. p. 708-719. <https://cutt.ly/k1LSFrz>

67. Preza T., Hadley P. Parent Responsivity, Language Input, and the Development of Simple Sentences. *Journal of Child Language*, 2022. Vol. 3. P. 1-27. doi:10.1017/S0305000922000459

68. Saunders W., O'Brien G. Oral language. *Educating English language learners: A synthesis of research evidence*. 2006. Vol. 5. P. 14-63.

69. Santrock J. W. *Child Development*. 9th ed. Boston: McGraw-Hill College, 2001. 656 p.

70. Young R. F. Discourse Approaches to Oral Language Assessment. *Annual review of applied linguistics*. 2002. Vol. 22. P. 243-262.

